

burde være peget paa den principielle Forskel mellem Udgifter, der i og for sig *er* Specialudgifter, men som blot p. Gr. af ufuldstændig Kendskab maa fordeles efter Skøn, og Udgifter, der uhjælpelig er Generaludgifter, og hvoraf man kun faar et misvisende Billede, hvis man foretager Tilregning, fordi deres Betydning for Dispositionerne netop er den særlige, der ligger i, at de opstaar, uanset om en hvilken som helst Ener eller om Totaliteten produceres.

Ogsaa i forskellige andre Enkeltheder kan man snart være uenig med Forf., snart ønske dette og hint fremhævet, og man kunde yderligere ønske, at visse udeladte Emner var taget op til Behandling, saaledes Spørgsmaalet om, hvornaar der er tilstrækkelig Grund til at udrangere halvtopslidt Maskineri, eller hele Spørgsmaalet om Reklamens Betydning for Bedriften, (hvorom en Redegørelse fra Forf.'s Haand ganske vist er tilgængelig andetsteds). Alt i alt følger man Fremstillingen med Interesse, og man kan naturligvis kun ønske Forf. Held med hans Indsats i Arbejdet for Bedriftsøkonomiens videst mulige Praktisering.

Det bør fremhæves, at Bogen er forsynet med en udførlig Fortegnelse over udenlandsk bedriftsøkonomisk Litteratur.

Karsten Lemche.

JAMES W. ANGELL: *The Theory of International Prices; History, Criticism and Restatement.* Harvard Economic Studies XXVIII, Cambridge 1926. 571 Sider.

Det bør straks slaas fast, at det er et overordentligt værdifuldt Værk, hvormed den handels- og pengeteoretiske Literatur her er blevet beriget, selv om der kan rejses betydelige Indvendinger mod Enkeltheder baade i dets Form og Indhold.

I et Indledningskapitel opstiller Forf. de fire Hovedspørgsmaal, som Teorien om de internationale Priser skal give Svaret paa, nemlig 1) Hvorledes bestemmes de „internationale“ Prisers Niveau i Forhold til Prisniveauet iøvrigt i det enkelte Land, 2) Hvad bestemmer Prisens Højde udtrykt i Penge for samme Vare i de forskellige Lande, 3) Ved Hjælp af hvilken Proces opretholdes eller ændres disse Priser, naar de engang er dannet og 4) Hvorledes bestemmes selve Bytteforholdet i Varer Landene imellem, og hvad er afgørende for Ændringer heri? Med Rette hævdes det senere i Bogen (p. 323), at en saadan Teori om de internationale Priser maa gaa ud fra to

burde være peget paa den principielle Forskel mellem Udgifter, der i og for sig *er* Specialudgifter, men som blot p. Gr. af ufuldstændig Kendskab maa fordeles efter Skøn, og Udgifter, der uhjælpelig er Generaludgifter, og hvoraf man kun faar et misvisende Billede, hvis man foretager Tilregning, fordi deres Betydning for Dispositionerne netop er den særlige, der ligger i, at de opstaar, uanset om en hvilken som helst Ener eller om Totaliteten produceres.

Ogsaa i forskellige andre Enkeltheder kan man snart være uenig med Forf., snart ønske dette og hint fremhævet, og man kunde yderligere ønske, at visse udeladte Emner var taget op til Behandling, saaledes Spørgsmaalet om, hvornaar der er tilstrækkelig Grund til at udrangere halvtopslidt Maskineri, eller hele Spørgsmaalet om Reklamens Betydning for Bedriften, (hvorom en Redegørelse fra Forf.'s Haand ganske vist er tilgængelig andetsteds). Alt i alt følger man Fremstillingen med Interesse, og man kan naturligvis kun ønske Forf. Held med hans Indsats i Arbejdet for Bedriftsøkonomiens videst mulige Praktisering.

Det bør fremhæves, at Bogen er forsynet med en udførlig Fortegnelse over udenlandsk bedriftsøkonomisk Litteratur.

Karsten Lemche.

JAMES W. ANGELL: *The Theory of International Prices; History, Criticism and Restatement.* Harvard Economic Studies XXVIII, Cambridge 1926. 571 Sider.

Det bør straks slaas fast, at det er et overordentligt værdifuldt Værk, hvormed den handels- og pengeteoretiske Literatur her er blevet beriget, selv om der kan rejses betydelige Indvendinger mod Enkeltheder baade i dets Form og Indhold.

I et Indledningskapitel opstiller Forf. de fire Hovedspørgsmaal, som Teorien om de internationale Priser skal give Svaret paa, nemlig 1) Hvorledes bestemmes de „internationale“ Prisers Niveau i Forhold til Prisniveauet iøvrigt i det enkelte Land, 2) Hvad bestemmer Prisens Højde udtrykt i Penge for samme Vare i de forskellige Lande, 3) Ved Hjælp af hvilken Proces opretholdes eller ændres disse Priser, naar de engang er dannet og 4) Hvorledes bestemmes selve Bytteforholdet i Varer Landene imellem, og hvad er afgørende for Ændringer heri? Med Rette hævdes det senere i Bogen (p. 323), at en saadan Teori om de internationale Priser maa gaa ud fra to

skarpt adskilte Tankerækker; den ene, som særlig vedrører Problemets rent mekaniske Side, tager sit Udgangspunkt i en Teori om Priserne og deres indbyrdes Forhold indenfor det enkelte Land og søger herudfra ved Hjælp af Vekselkursernes Teori at fastslaa Prisforholdene imellem Landene; den anden, der tager Sigte paa selve Bestemmelsen af Bytteforholdet udtrykt i Varer, maa ligeledes gaa ud fra en almindelig Teori om dette Bytteforholds Bestemmelse indenfor det enkelte Land og prøve at udvide denne til ogsaa at gælde mellem Landene indbyrdes. Betragtet paa denne Maade faar Læren om den internationale Handel og de internationale Priser sin naturlige Plads som en Udbygning af den almindelige Pris- og Pengeteori under særlig Hensyntagen til Byttets Dimensioner i Rummet. Derimod turde det snarere være et historisk end — som paastaet — et logisk Hensyn, der har faaet Forf. til straks i Indledningen (p. 5) at hævde, at der til Løsning af de ovenfor opstillede Problemer kræves en Kombination af en (national) Penge- og Pristeori til Forklaring af Prisniveauets Højde i det enkelte Land og en — mindre klart afgrænset — Teori om det internationale Byttes Aarsager og Mekanik til Klarlæggelse af Prisforholdene mellem Landene. Thi rent historisk er det naturligvis rigtigt, at Muligheden for at opstille en international Pristeori er til Stede i det Øjeblik, en Antagelse af Kvantitetsteorien forenes med Forstaaelsen af, at en fortsat passiv Handelsbalance maa fremkalde en kompenserende Strøm af ædelt Metal, men særlig logisk er denne Deling af Emnet ikke.

Samtidig gør Indledningen opmærksom paa, at man, saa mærkeligt det end kan lyde, overhovedet ikke hidtil har haft nogen fuldstændig international Pristeori. Til Trods for, at Analyseringen af Forholdet mellem Pengemængden og det indenlandske Prisniveau er et af de ældste Elementer i Nutidens økonomiske Tænkning, og skønt man i det mindste siden de senere Merkantilisters Tid har haft omfattende Teorier om det internationale Bytte, er — hævder Angell — de to Tankerækker saa godt som aldrig for Alvor blevet sat i Forbindelse med hinanden, endsige da smeltet sammen til en Helhed. En saadan Syntese er det da, Angell tilsigter at give i sit Arbejdes konstruktive Del (Part III; A Restatement of the Theory of International Prices, p. 363—474), efter at han først i Bogens større dogmehistoriske Del har samlet og sigtet det righoldige, men spredte Materiale til Opførelse af en saadan Tankebygning, som forekommer i de vigtigste Landes økonomiske Literatur fra Merkantilismen til Nutiden.

Maaske er Angell dog lidt for tilbøjelig til at overdrive Betydningen af Tendensen til, hvad han kalder „compartment thinking“, selv om den sikkert paa mange Omraader indenfor Økonomien og ikke mindst netop for Læren om den internationale Handel har haft sin skæbnesvangre Betydning. Naar han (p. 273 og 323) konstaterer, at baade engelske og tyske Forfattere „to an amazing degree“ har behandlet de to omtalte Tanke-rækker hver for sig uden at have Øje for deres Samhørighed, kan man selvfølgelig godt være enig med ham i at beklage, at „a direct and explicit combined statement is rarely given“, men man bør ikke glemme, at dette ikke altid behøver at bero paa Mangel paa Viden og Evne, men ogsaa kan skyldes manglende Vilje og Lyst; at fortolke Fragmenter og Monografier, som om de tilsigtede at give en Helhedsfremstilling, saaledes som Angell ofte er tilbøjelig til, gaar i hvert Fald ikke an, saa meget mindre som han selv lejlighedsvis (f. Eks. p. 364) antyder, at Klassikernes Hovedinteresse laa paa helt andre Omraader end i Bestemmelsen af selve de internationale Priser.

Forøvrigt er Angell ikke fri for selv at have en Rem af Huden; kan man end søge et Forsvar for en Fordybelse i denne særlige Gren af den økonomiske Tæknings Historie i den nære Forbindelse, der paa mange Maader har været mellem Udviklingen af den internationale Handels Teori og Økonomiens Teori i Almindelighed, følger det dog paa den anden Side netop af denne Forbindelse, at en ny Fremstilling af de internationale Prisers Teori snarere bør fremtræde som Konsekvens af den almindelige økonomiske Teoris Fornyelse end som en Sammenfatning og videre Udvikling af den ældre Teoris spredte Bidrag til Løsningen af dette Problem; trods alt udvikler de enkelte økonomiske Teorier sig ikke i „splendid isolation“, og „compartment exposition“ bliver derfor let lige saa betænkelig som „compartment thinking“. Ogsaa den nærmere Inddeling af Bogens første historisk-kritiske Del afgiver et godt Eksempel paa det „compartment system“, Forf. ellers saa stærkt advarer imod. Man kan naturligvis atter her godt indrømme ham, at de angelsachsiske Økonomers dominerende Indflydelse paa dette Omraade let fører Dogmehistorikeren ind paa en Tvedeling af sit Stof i en Skildring dels af de engelske og amerikanske Doktriners Udvikling, dels af disses Skæbne i det fremmede og ganske særlig paa det europæiske Kontinent, men alligevel er det tvivlsomt, om ikke Ulemperne ved den valgte Deling af Forfatterne efter nationale Grænser er større end Fordelene. Den bebyrder Fremstillingen med talrige

Gentagelser og Henvisninger og gør det desuagtet besværligt for Læseren at faa det rette Overblik over Sammenhængen i Udviklingen i de forskellige Lande. Saaledes faar man f. Eks. at vide p. 18, at Locke var den første, der i England klart gav Udtryk for Kvantitetsteorien, men først p. 205 opdager man, at den i Frankrig blev definitivt udformet af Jean Bodin allerede i 1568, og paa tilsvarende Maade erfarer man først p. 275, at baade De Laveleye og Juglar anticiperede det meste af den saakaldte „Marshall'ske“ Forklaring af Forholdet mellem Penge og Priser, efter at denne Lære forlængst har været udførligt behandlet p. 123 ff. I adskillige Tilfælde har det aabenbart ogsaa været vanskeligt at afgøre, hvor en Forfatter rettelig burde anbringes. Det bliver nødvendigt at gennemgaa Paretos Tanker i Forbindelse med Omtalen af de franske Forfattere p. 252 ff., men først p. 308 stilles han paa sin rette Plads i den italienske Literatur, og Lexis kommer med blandt de engelske Økonomer (p. 125 og 155), fordi han har besvaret nogle Spørgsmaal for the Gold and Silver Commission of 1888 og siden skrevet en Artikel i *Economic Journal*, medens han iøvrigt først behandles p. 326, 340 og 354.

Det, der for den internationale Handels Teori har været den uden Sammenligning mest skæbnesvangre Konsekvens af Tendensen til „compartment thinking“, er den Stædighed, hvormed man her har holdt fast ved den gamle klassiske Værdilære, efter at den forlængst var opgivet i den almindelige økonomiske Teori. Men paa dette afgørende Punkt løser Angells Bog egentlig ikke Vanskeligheden. Som alt antydet er han naturligvis nok klar over, at Løsningen maa ligge i Retning af en Tilpasning af den internationale Handels Værdilære til den i den almindelige Teori gængse, men iøvrigt begrænser han sig til at kritisere baade the principle of reciprocal demand (navnlig p. 367 og 451), som han, hvor Pengeøkonomi og international Kreditgivning eksisterer, har vanskeligt ved overhovedet at tillægge nogen reel Betydning, og som han i hvert Fald med Thornton og mange andre finder utilstrækkeligt til at fastslaa et enkelt bestemt Bytteforhold, og the principle of comparative cost (navnlig p. 369 ff.), der nok efter hans Mening kan bruges til at „slutte baglænds“ fra et konstateret Bytteforhold til dets underliggende Elementer, men ikke taget for sig alene tillader en apriorisk Bestemmelse af Bytteforholdet uden Kendskab til de faktiske Pengeindkomster og Priser. Navnlig Begrundelsen for denne sidste Paastand,

hvorefter „for some articles specie flows may convert the comparative labor advantage into an absolute price advantage, but for others just the opposite situation will quite certainly appear“ (p. 373) forekommer dog ligesom det Taleksempel, der skal støtte den, yderst gaadefuld, og i hvert Fald opstilles der som alt sagt ikke noget nyt til Afløsning af den kritiserede Lære om de komparative Omkostninger.

Forfatterens Forsøg paa en „alternativ Løsning“ af de internationale Prisers Problem (Ch. XVIII) begrænser sig nemlig til en Betragtning af de faktiske Bytteforhold udtrykt enten i Penge eller i Varer uden at søge ned til „labor costs or other non-pecuniary sacrifices“. Udgangspunktet danner de fra Marshall og Pantaleoni kendte Kurver, der udtrykker de højest opnaelige Efterspørgselspriser for en Vare i eet Land og de mindst mulige Produktionsudgifter for samme Vare i et andet og derigennem afgrænser den Zone, indenfor hvilken man finder de Bytteforhold, der er fordelagtige for begge Parter og følgelig gør Samhandel mulig. Det nye hos Angell er, at han betvivler, at Omsætningen i Almindelighed vil blive fortsat saa længe den overhovedet er mulig og derfor hævder, at det faktiske Bytteforhold indenfor den omtalte Zone som oftest vil være ubestemt. Aarsagen hertil søger han i Inerti og manglende Bevægelighed hos de byttende Parter; deres Varer er sjældent standardiserede, de har ikke samme Kendskab til Markedets Tilstand, deres Handelstalent er forskelligt, og det er baade risikabelt og kostbart at opbygge en Afsætningsorganisation i Udlandet. I disse Forhold finder Angell ogsaa Forklaringen paa, at Tendensen til Prisudligning mellem Landene er saa ufuldkommen, som den er, men iøvrigt er det vanskeligt at se den nærmere Forbindelse mellem hans Lære om international Prisudligning (i Ch. XV) og hans øvrige Tankegang (særlig i Ch. XVIII), og for Resten forekommer hverken hans logiske eller hans empiriske Begrundelse for Tendensen til Udligning af Priserne helt overbevisende.

Som en fælles Konsekvens af den matematiske Betragtningensmaade og Forstaaelsen af, at der er allehaande Overgange mellem de „internationale“ Varer og de rene Hjemmemarkedsvarer, bør det dog fremhæves, at Angell paany baade p. 371 og p. 458 understreger, at Forskellen mellem den udenlandske og den indenlandske Handel er kvantitativ snarere end kvalitativ og først og fremmest viser sig i Transportomkostningernes forskellige Højde, i Toldskrankers og lignende legale Hindrings forskellige Betydning og i den Omstændighed, at man i

den internationale Handel har at gøre med to forskellige Regningsenheder og derfor maa skyde Vekselkursmekanismen ind.

Fremdeles fører Angells særlige Problemstilling ham til at gaa imod Klassikernes Betragtning af Pengene som et farveløst Medium, hvis Mellekomst ikke væsentligt modificerer de Resultater, den internationale Handels Teori naar til under Forudsætning af Tuskhandel. I det korte Løb synes det ham i hvert Fald klart, at en Ændring i det almindelige Prisniveau i et enkelt Land ved at omfordele Indtægterne og forandre Forbrugets Retning kan ændre de relative Produktionsudgifter udtrykt i Penge og saaledes afføde Virkninger ganske svarende til dem, der fremgaar af en Forandring i selve de oprindelige Efterspørgsels- og Udbudsrækker; og selv om han er klar over, at der i det lange Løb sætter korrigerende Indflydelser ind, spiller Hjemmemarkedsvarene dog efter hans Mening en saa afgørende Rolle i de fleste Lande, at en Forandring i Prisniveauet ogsaa varigt vil kunne ændre disses og de „internationale“ Varers indbyrdes Prisforhold.

Naar Angell tilsidst konkluderer, at det vil være umuligt at naa bag om hans Efterspørgsels- og Udbudsrækker og faktiske Bytteforhold til et mere „fundamentalt“ Sæt af Faktorer, føler man sig imidlertid ikke uden videre overbevist. Rent teoretisk skulde der ikke synes at staa uoverstigelige Hindringer i Vejen for en Udvidelse af Betragtningen til ogsaa at omfatte Udbudet af de elementære Produktionsfaktorer under Hensyntagen til, at dette ikke er givet, men bl. a. beror paa Menneskers Vurdering af Anstrengelse og Belønning. Under alle Omstændigheder kan en Teori, der ikke formaar at give nogen Forklaring paa, hvad der bestemmer, hvilke Varer et Land kan producere med komparativ Fordel, ikke betragtes som fuldstændig.

Foruden i dette Spørgsmaal om Betydningen af comparative cost gaar Angell paa to andre afgørende Punkter noget bort fra den klassiske Formulering, og her er der virkelig til en vis Grad Tale om Forsøg paa en „alternativ Løsning“. Det første af disse Punkter drejer sig om den rette Forstaaelse af det Ligevægtsprincip, som Angell lige saa vel som Klassikerne — men i Modsætning til de fleste kontinentale Forfattere — lader beherske den internationale Handel, hvor begge de samhandlende Lande opretholder en ensartet Metalfod. Selv om Angell nemlig er enig i, at Betalingsbalancens Ligevægt paa en eller anden Maade maa være selvregulerende, søger han (i

Ch. XVI) ud over den gammeldags „specie-flow analysis“, idet han sammenligner sin Indsats med Marshalls, da han, hvor det gjaldt Priserne indenfor et enkelt Land, gjorde opmærksom paa, at selve Metalpengenes Mængde kun var en og endda næppe den vigtigste af de Faktorer, som i Fællesskab bestemte Prisniveauet.

Angell opstiller først de forskellige internationale Betalingsmidler i Rækkefølge efter den Lethed, hvormed deres Bevægelser fra Land til Land paavirkes af Fluktuationer i Vekselkursene, og finder, at de mest følsomme er cable transfers, Bankaccepter og fine Handelsveksler; derefter kommer korte Laan mellem Banker i Form af Finansveksler og lign., saa følger korte og lange Obligationer og til sidst de Varer, for hvilke der findes et internationalt Marked. Blandt disse sidste indtager Guld naturligvis Førstepladsen, men alligevel er det et af de mindst bevægelige og følsomme internationale Betalingsmidler, og mange, for ikke at sige de fleste Ligevægtsforstyrrelser korrigeres derfor ogsaa, uden at nævneværdige Guldbevægelser finder Sted. I Stedet for da at slaa sin Lid til disse gaar Angell, naar han skal forklare, hvorledes Ligevægten genoprettes, ud fra den Sammenhæng, der er mellem et Lands Portefølje af udenlandske Veksler og Mængden af Købekraft i Landet. Den Ændring i Efterspørgslen eller Udbudet af fremmede Veksler, hvori Forstyrrelsen af Betalingsbalancens Ligevægt kommer til Udtryk, vil da rent øjeblikkeligt paavirke det Tempo, hvori Veksler udbydes paa Markedet, og give Anledning til en Række kortvarige spekulative Transaktioner, og desuden vil den naturligvis influere paa Antallet og Mængden af de Obligationer og Varer, det paagældende Land kan importere eller eksportere — og blandt Varerne bliver der selvsagt under normale stabile Valutaforhold væsentlig kun Tale om Guld eller Sølv — men hvor alt dette ikke slaar til, forklarer Angell Ligevægtens Genoprettelse ved Hjælp af den direkte Virkning af Ændringer i Bankernes Portefølje af udenlandske Veksler paa Omfanget af deres Deposita og derigennem paa Mængden af Købeevne i Landet. Og først fra dette Punkt af følger hans Analyse igen den klassiske Linie, idet han paa gammelkendt Maner lader Prisniveauets Ændringer virke tilbage paa Betalingsbalancen.

Om denne Forklaring er at foretrække for den traditionelle, vil kun fortsatte induktive Undersøgelser kunne afgøre. Det Materiale, Angell selv fremfører (særlig i Appendix B p. 504—28), synes i hvert Fald for spinkelt til at virke overbevisende.

Men overhovedet kan det maaske være Tvivl underkastet, om en Ændring af Forholdet mellem de samhandlende Landes Prisniveauer virkelig altid er en saa nødvendig Betingelse for Retableringen af Handels- og Betalingsbalancens Ligevægt, som Angell og Klassikerne er enige om at antage. Tænker man f. Eks. paa et Land, som begynder at eksportere Kapital, gaar Ræsonnementet jo sædvanligvis ud paa, at et saadant Land, for at faa sin større Eksport afsat, maa tilbyde et bedre Bytteforhold og altsaa sænke sine Priser i Forhold til andre Landes. Ifald Udlandets Efterspørgsel holder sig uforandret, er det naturligt ogsaa indlysende, at en større Varemængde kun kan afsættes til lavere Priser, men her er Efterspørgselen jo netop steget, idet de Lande, der eksporterer Kapitalen, har overdraget en Del af deres Købeevne til de kapitalimporterende Lande, og saafremt ikke Toldskranker eller Transportudgifter lægger særlig store Hindringer i Vejen, turde selve denne Overførelse af Købekraft være tilstrækkelig Forklaring paa, at den større Varemængde kan afsættes.

Det tredie Omraade, paa hvilket Angell søger at opstille en „alternativ Løsning“ af de internationale Prisers Problem, vedrører Handelen mellem Lande med svingende Pengeværdi, og hvad han herom har at sige, turde i Virkeligheden være det bedste, Bogens konstruktive Del indeholder. Som Resultat af en Analyse af Pengevæsenets Udvikling i England, Frankrig og Tyskland 1914—24 (Ch. XVII) slaar han fast, at Virkningerne af en svingende Pengeværdi i høj Grad beror paa Bevægelsens Retning og Tempo, og at man derfor skal være yderst varsom med at konstatere en bestemt Aarsagssammenhæng mellem de forskellige Fænomener. Paa Basis af de europæiske Erfaringer siden Verdenskrigen sonder Angell mellem fire Stadier: moderate depreciation, severe depreciation, extreme depreciation og stabilization. I Lighed med Rist¹⁾ lægger han en afgørende Vægt paa de offentlige Finansers Tilstand, og han søger i Modsætning f. Eks. til Cassel og Keynes, der blot gaar ud fra Inflationen som en Kendsgerning, heri at finde den bag baade Prisernes og Vekselkursernes Bevægelser liggende dybere Aarsag. Men hertil føjer han under Paavirkning af A. A. Young²⁾ endnu et Moment, som paa Deprecie-

¹⁾ Se La Déflation, Paris 1923.

²⁾ Youngs Anskuelse findes udtrykt i en Artikel i Foreign Affairs 1924: War Debts, External and Internal.

ringens senere Stadier faar en stadig større Betydning, nemlig „speculation“ eller „anticipation“ i videste Forstand, Tilliden ude og hjemme til Regeringens Evne til i den kommende Tid at skaffe Balance paa Budgettet og stabilisere Valutaen.

Ud fra denne Betragtning finder Angell hele den vidtløftige Diskussion om Købekraftsparitetsteoriens Rigtighed eller Urigtighed ørkesløs. Hverken Priserne eller Vekselkurserne kan med Rette siges at have været „Aarsag“ til den almindelige Bevægelse i det enkelte Tilfælde, og lige saa lidt er Prisernes eller Vekselkursernes Højde i noget Tilfælde (andet end rent øjeblikkeligt) at betragte som „Resultat“ af den anden Faktors Fluktuationer. Baade Prisernes og Vekselkursernes Bevægelser maa i Virkeligheden ses som en fælles Virkning af en fælles, forudliggende Aarsag. Paa Pengeforringelsens første Stadier er denne forudliggende Aarsag at søge i Udvidelsen baade af den private Kredit og ganske særlig af det offentlige Laaneoperationer, og her lader der sig efter Angells Mening paavise en vis mekanisk eller endog kvantitativ Sammenhæng mellem Omfanget af Kreditudvidelsen paa den ene Side og Prisernes og Vekselkursernes Højde paa den anden. Men denne Forbindelse vil snart blive brudt, thi efterhaanden som Deprecieringen skrider frem, vil Inflationens Omfang høre op at være den bestemmende Faktor; det bliver derimod Spekulationen i videste Forstand; den er Ophav til de senere Bevægelser i Priser og Vekselkurser, og disse afgiver omvendt saa godt som ækvi-valente Maal for dens Karakter og Retning.

Selv om Angells Modifikationer og nærmere Udformning af de internationale Prisers Teori ingenlunde er uden Betydning, maa det dog siges, at hans „alternative Løsning“ alt i alt næppe er saa radikalt forskellig fra den klassiske, som han selv synes at mene (se f. Eks. p. 5 og 374), og det er utvivlsomt den historisk-kritiske Del af hans Bog, der ikke blot i Omfang, men ogsaa i Værdi vejer stærkest til. Der er allerede ovenfor rettet et Par Indvendinger mod denne Fremstillings Form. Til en nærmere Prøvelse af dens omfattende Indhold vilde hverken Tidsskriftets Plads eller Anmelderens Kundskaber strække til. Thi Forfatterens Belæsthed er imponerende, allerede under Hensyn til hans Ungdom, og hans Grundighed og Respekt for „Dogmengeschichte“ bliver ikke mindre imponerende i Betragtning af, at han er Amerikaner. Helhedsindtrykket af denne Del af hans Værk er, at han stærkt kritisk indstillet som han er overfor den klassiske angelsachsiske Tanke-

gang snarest giver de kontinentale Forfattere for megen Ære — Frænde er jo nu engang Frænde værst — men at det dog alt i alt danner et værdigt Sidestykke til Böhm-Bawerks mønstergyldige Arbejde om Kapitalrenteteoriernes Historie. Lige saa lidt som sin store Forgænger undgaar Angell dog helt, at de haarfine Distinktioner, han opstiller mellem de forskellige Forfatters Anskuelser, undertiden faar en Bismag af Skolastik. Overhovedet har man jo til Tider svært ved at fatte visse Nationaløkonomers kuriøse Interesse for til Efterslægtens Opbyggelse at bevare ethvert Led i vor Videnskabs lange Kæde af „exploded fallacies“ fra Forglemmelse.

Men selv om det meste i en saadan literaturhistorisk Fremstilling altsaa af den, der ikke kender Emnet til Bunds, maa accepteres paa Forfatterens Autoritet, skal der dog endnu fremdrages et Par enkelte Punkter, som man ogsaa uden et saadant udtømmende Kendskab vilde vove at sætte et Spørgsmaalstegn ved. Man undres saaledes over, at Angell først hos J. St. Mill (eller til Nød Torrens) finder Udtryk for, at Fordelen ved den internationale Handel ikke for hver enkelt Vares Vedkommende helt tilfalder det ene Land, men altid paa en eller anden Maade deles mellem de to samhandlende Lande (se p. 54 Noten og p. 67). Det kan siges, at det er vilkaarligt, naar Ricardo i sit klassiske Eksempel i Principles Ch. VII lader England og Portugal ombytte Vin og Klæde Kvantum for Kvantum, men Konsekvensen deraf synes nødvendigvis under de valgte Forudsætninger at maatte blive, at begge Parter opnaar bedre Vilkaar, end før Byttet kom i Stand¹⁾. Overhovedet er

¹⁾ Som bekendt sammenlignede Ricardo i sine Taleksempler lige store Produktmængder og lod disse være fremstillet ved Hjælp af forskellige Arbejdskvantiteter i de forskellige Lande, medens man i vore Dage for umiddelbart at kunne konstatere de mulige Bytteforhold plejer at operere med lige store Arbejdskvantiteter og saa lader disse frembringe forskellige Produktmængder i de enkelte Lande. Man kunde da i Stedet for Ricardos ofte citerede Tal:

England:					
100	Mand	i et Aar	producerer	1	Enhed Klæde
120	—	—	—	1	— Vin
Portugal:					
90	—	—	—	1	— Klæde
80	—	—	—	1	— Vin

stille følgende:

England:					
100	Mand	i et Aar	producerer	1	Enhed Klæde
100	—	—	—	$\frac{5}{6}$	— Vin

selve Angells Udtryksmaade her mindre klar; han taler om Fordelen ved international Handel i en enkelt Vare, skønt et Bytte dog altid maa forudsætte to Varer. — Lidt ejendommeligt er det ogsaa, at man først støder paa Walter Bagehots Navn p. 313, hvor det endda kun optræder som et Vedhæng til Goschens („English doctrines of the Goschen-Bagehot type“), medens man leder forgæves derom baade i den dog ellers særdeles fyldige Bibliografi og i Kapitlerne om de engelske Forfattere. Det hævdes her (p. 117), at den Tankegang, der i det korte Løb vil forklare Forbindelsen mellem Penge og Priser ved Hjælp af Ændringer i Bankreserver og Diskontosatser, i Almindelighed kun føres tilbage til Marshall, men at den i Virkeligheden faar sin første systematiske Formulering hos Sidgwick i 1883, omend det indrømmes (p. 118, jfr. 126 og 138), at allerede Macleod var inde paa noget lignende, og at han i hvert Fald har Æren af forud for Goschen at have paa-peget Diskontoens direkte Betydning for de udenlandske Vekselskurser, en Ære, der dog tidligere i Bogen (p. 72 Note 3) er tillagt Tooke. Men Bagehot, hvis „Lombard Street“ udkom i 1873, nævnes som sagt ikke med et Ord. At heller ikke Wicksell's banebrydende Arbejde nævnes, er maaske mere forstaaeligt, men absolut ikke mindre beklageligt. — Fremdeles vil adskillige sikkert have vanskeligt ved at forstaa Angells ubetingede Tilslutning (se særlig p. 107) til Taussigs kendte Lære om, at det Land, der har relativt høje Pengeindtægter (og tilsvarende høj Arbejdseffektivitet) sammenlignet med andre Lande, vinder mest ved den internationale Handel, idet det faar sin Import relativt billigt \circ : billigt udtrykt i „real cost“. Fordelen ved at tilbytte sig en bestemt Vare fra Udlandet fremfor selv at producere den maa dog bero ikke paa Forholdet mellem Arbejdseffektivitetens almindelige Niveau i de to samhandlende Lande, men paa Forskellene i deres Produktivitet i Fremstillingen af de enkelte Varer, og disse Forskelle kan selvsagt godt være mindst i det Land, der som Helhed har den højeste Arbejdseffektivitet og de højeste Pengeindtægter.

Mest overraskende er dog utvivlsomt Angells Behandling

Portugal:

100 Mand i et Aar producerer $\frac{10}{9}$ Enhed Klæde

100 — — — $\frac{5}{4}$ — Vin

For at hele Fordelen skulde tilfalde Portugal, maatte England aabenbart give 1 Enhed Klæde for $\frac{5}{9}$ Enhed Vin, og omvendt maatte 1 Enhed Klæde kunne skaffe England $\frac{9}{5}$ Enhed Vin, for at hele Fordelen kunde siges at være paa dette Lands Side.

af den saakaldte „Bullion Controversy“, der faar en indgaaende Omtale baade i Ch. III (p. 40—79) og i det dertil hørende Appendix A (p. 477—503). Paa en Maade virker det ganske forfriskende i Stedet for den traditionelle Fremstilling, der liger-vis som de gode gamle Romaner lader sine Helte — Ricardo og „the bullionists“ — have hele Retten paa deres Side, her at møde en Mand, som vover den Paastand, at der ogsaa gives noget tredie at sige i denne Sag. Men det lader sig paa den anden Side næppe benægte, at det Realiteternes „tertium“, han vil sætte i Stedet for „the Bullion Committee myth“, giver et fuldt saa fortegnet og misvisende Billede af Ricardos Indsats paa Pengeteoriens Omraade som det traditionelle. Angells Standpunkt bygger paa, at vi nu takket være moderne Undersøgelser kender talrige Data, som var ukendte for Samtidens Forfattere, og det gaar sagt i faa Ord ud paa, at Ansaret for Inflationen i England under Restriktionsperioden ikke i første Række bør lægges paa Bank of England, men at Hovedaarsagen til Pengenes Værdiforringelse snarere maa søges i Regeringens stadige Pres paa Banken for at opnaa Hjælp til Krigens Financiering og i de talrige uregulerede country banks' Operationer. Thi han finder, at Vekselkursernes Bevægelse og Præmien paa Guld ikke stod i noget fast Forhold hverken til Bankens Seddeludstedelse eller til Prissvingningerne, men derimod viste nøje Overensstemmelse med Regeringens vekslende Behov for Rimesser til Kontinentet i militære Øjemed og — i nogen Grad ogsaa med Fastlandets skiftende Held i sine Bestræbelser for at vende tilbage til Metalfoden. Dette Resultat bygger hovedsagelig paa Amerikaneren Silberlings opsigtsvækkende Undersøgelser¹⁾, og overfor dem har Angell næppe øvet tilstrækkelig Kritik. Hvor uheldige Konsekvenser dette har medført for hans Fortolkning af Ricardo, er imidlertid forlængst udførligt belyst af Professor Viner²⁾ og skal derfor ikke nærmere omtales her. Efter alt at dømme er dette dog blot at betragte som et isoleret Udslag af en lidt for ungdommelig Begejstring, saa at man af den Grund hverken behøver at nære overdreven Mistillid til Forfatterens Kvalifikationer som Dogmehistoriker eller — som en anden af Angells amerikanske Kritikere — at slaa sig til Ro med, at „after all, it is much more important that ghosts should be interesting than that they should be accurate, and Professor Angell makes his ghosts remarkably interesting“.

Carl Iversen.

¹⁾ Offentliggjort i Review of Economic Statistics, 1923 og Quarterly Journal of Economics, 1924.

²⁾ Journal of Political Economy, 1926, p. 597 ff.